

2025-ЖЫЛЫ КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ КОНСТИТУЦИЯЛЫК МЫЙЗАМДУУЛУКТУН АБАЛЫ ЖӨНҮНДӨ КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН МААЛЫМАТЫ

2025-жылы Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту (мындан ары – Конституциялык сот) өз ишмердигинин 35 жылдыгын белгиледи, бул Кыргыз Республикасындагы конституциялык сот адилеттигинин калыптануусундагы жана өнүгүүсүндөгү маанилүү этап болуп саналат. Өткөн мезгил ичинде Конституциялык сот Конституциянын үстөмдүгүн жана түздөнтүз колдонулушун камсыздоонун негизги институту, адамдын жана жарандын конституциялык укуктары менен эркиндиктерин коргоонун кепилдиги, ошондой эле мамлекеттик бийлик механизмдеги тизгиндөө жана тең салмактуулук системасынын маанилүү элементи катары бекемделди.

Өзүнө жүктөлгөн милдеттерди жүзөгө ашырууда, Конституциялык сот кабыл алынган чечимдери, түшүндүрмөлөрү менен корутундулары жана токтомдору аркылуу мыйзамдардын жана укук колдонуу практикасынын конституциялык принциптерге, укуктук мамлекеттин баалуулуктарына жана эл аралык укуктун жалпы таанылган ченемдерине шайкеш келишин камсыздайт. Муну менен конституциялык мыйзамдуулукту, укуктук аныктыкты жана укук колдонуунун бир түрдүүлүгүн бекемдөөгө багытталган туруктуу укуктук позиция калыптанат.

Конституциялык соттун ишмердиги так аныкталган конституциялык-укуктук алкактарда жүзөгө ашырылат. Анын ыйгарым укуктары Кыргыз Республикасынын Конституциясында, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамда жана Конституциялык соттун Регламентинде так бекитилген, бул аталган органдын конституциялык көзөмөлдү жүзөгө ашырууда институционалдык өз алдынчалыгын жана көз карандысыздыгын камсыз кылат.

Өндүрүшкө кабыл алынган кайрылууларды кароонун жыйынтыгы боюнча, Конституциялык сот чечимдерди жана корутундуларды чыгарат, алар жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет, акыркы болуп саналат жана даттанылууга жатпайт. Конституциялык соттун актыларынын милдеттүүлүгү бардык мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, кызмат адамдарына, коомдук бирикмелерге, юридикалык жактарга жана жеке адамдарга жайылтылат жана республиканын бүткүл аймагында кыйшаюсуз аткарылууга тийиш, бул алардын укуктук жөнгө салуу системасындагы эң жогорку юридикалык күчүн баса белгилейт.

Конституциялык соттун кароосунун предмети болгон мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын ченемдери анын чечимдерине ылайык келтирилгенге чейин, Конституциянын жоболору жана Конституциялык соттун, ченемдик мүнөзгө ээ өзүнүн чечимдери түздөн-түз колдонулат. Бул Конституциялык соттун актыларынын конституциялык укуктун булагы катары өзгөчө укуктук табиятын чагылдырып, конституциялык мыйзамдуулукту тез арада калыбына келтирилишин шарттайт.

Ишиндеги ачык-айкындуулукту жана транспаренттүүлүктү камсыз кылуу максатында Конституциялык соттун чечимдери жана корутундулары мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында” жарыяланат, ошондой эле Конституциялык соттун расмий сайтында жайгаштырылат, бул анын укуктук позицияларынын субъекттердин кеңири чөйрөсү үчүн жеткиликтүүлүгүн камсыз кылат.

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамды, “Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” конституциялык Мыйзамды жана “Ченемдик укуктук актылар жөнүндө” Мыйзамды кошо алганда, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында Конституциялык соттун актыларын аткаруунун комплекстүү механизми белгиленген, бул алардын өз убагында жана толук аткарылышына багытталган. Конституциялык соттун институционалдык жоопкерчилигинин маанилүү элементи – кабыл алынган актылардын аткарылышына жыл сайын талдоо жүргүзүү болуп саналат. Тиешелүү маалыматтар коомчулукка маалымдоо үчүн жарыяланат, бул конституциялык көзөмөлдүн натыйжалуулугун жогорулатууга, коомдук бийликтин отчеттуулук принцибин бекемдөөгө жана укуктук мамлекетти андан ары өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

1. 2025-жылы Конституциялык сотко келип түшкөн кайрылууларга жана аларды кароонун жыйынтыктарына баяндама

2025-жылы Конституциялык сотко ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугун текшерүү менен байланышкан 38 кайрылуу келип түшкөн, алардын 18и өндүрүшкө кабыл алынган. Бул статистика Конституциянын үстөмдүгүн коргоо жана конституциялык мыйзамдуулукту камсыз кылуу механизми катары конституциялык көзөмөл институтуна болгон суроо-талаптын сакталгандыгынын деңгээлин айгинелейт.

Отчеттук мезгилдин мүнөздүү өзгөчөлүгү сот менен өз ара аракеттенүүнүн санариптик формаларынын өнүгүшү болду. Мамлекеттик

органдардан жана жарандардан кайрылуулар электрондук форматта барган сайын көбүрөөк кабыл алынууда: тактап айтканда, мамлекеттик органдар тарабынан Электрондук документ жүгүртүү системасы (ЭДЖС) аркылуу үч кайрылуу берилген, ал эми алдын ала кароо тартибинде 7 кайрылууну жарандар “Түндүк” мамлекеттик маалымат системасы аркылуу беришкен. Бул тенденция сот адилеттигинин санариптештирүү процессин жана конституциялык көзөмөлдүн жеткиликтүүлүгүнүн жогорулагандыгын чагылдырат.

Кайрылууларды өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуунун негиздерин талдоо көрсөткөндөй, 2025-жылы алар, көбүнчө арыз ээлери тарабынан кайрылууларынын мазмунунда “Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын талаптарын аткарбагандыгы менен шартталган. Алсак, 18 кайрылуу боюнча баш тартуу алардын формасы жана мазмуну боюнча талаптардын сакталбагандыгына байланыштуу болгон, мында судьялар коллегиясы талашылып жаткан ченемдик укуктук актылардын Конституцияга ылайык келүү маселесинде анык эместикти тапкан эмес. 4 кайрылуу боюнча – кайта берилген кайрылууларда жаңы жүйөлөрдүн жоктугуна, ал эми 2 кайрылуу боюнча – ушуга окшош маселе боюнча мурда чыгарылган жана учурда күчүндө болгон сот актысынын болушуна байланыштуу болгон.

Ошол эле учурда, 2025-жылы 51 кайрылууда Конституциялык соттун компетенциясынын чектеринен тышкары талаптар, анын ичинде мыйзам бузуулар жөнүндө билдирүүлөр, мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишин жакшыртуу боюнча сунуштар камтылган. Бул кайрылуулар боюнча арыз ээлерине зарыл түшүндүрмөлөр берилген, бул Конституциялык соттун укуктук системадагы агартуу жана түшүндүрүү функциясы жөнүндө айгинелейт.

2025-жылы иштерди кароонун жыйынтыгы боюнча Конституциялык сот 9 чечим, 1 корутунду, 13 токтом, анын ичинде Башкы прокурордун жана жарандардын суроо-талабы боюнча мурда чыгарылган сот чечимдерине 2 түшүндүрмө, ошондой эле Конституциялык соттун судьялар коллегияларынын 24 аныктамасы кабыл алынган.

Отчеттук мезгилде Конституциялык соттун ачык отурумдарында Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (6 иш), кылмыш-жаза мыйзамдары чөйрөсүндө 2021-жылдагы өткөөл мыйзамдын (1 иш), Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (1 иш) жана “Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын (1 иш) ченемдеринин Конституцияга ылайык келүүсү текшерилди. Мындан тышкары, Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын Президенти

тарабынан сунушталган “Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүү киргизүү жөнүндө” Мыйзамдын долбоору боюнча корутунду берди.

Иштерди кароонун жыйынтыктары талашылып жаткан ченемдердин конституциялуулугун тастыктоо практикасы басымдуулук кыларын көрсөтүп турат. Тактап айтканда, 8 чечимде талашылып жаткан жоболор Конституцияга карама-каршы келбейт деп табылган, мында бир катар учурларда алардын конституциялуулугу колдонуунун белгилүү шарттары же чечимдердин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүндө баяндалган аныкталган конституциялык-укуктук маани менен шартталган. Мындай практика Конституциялык соттун чечмелөө функциясынын өсүп жаткан маанисин баса белгилейт. 5 чечимде Конституциялык сот укуктук белгисиздикти жоюу жана ченемдердин конституциялык-укуктук мазмунун камсыз кылуу максатында мыйзамдык жөнгө салууну өркүндөтүү зарылдыгын белгилеген.

Ченемдик жоболордун конституциялык-укуктук маанисин аныктоо практикасы өзгөчө көңүл бурууга татыктуу. Мындай учурларда ченем Конституцияга ылайык келет деп таанылат, ал Конституциялык сот тарабынан, биринчи кезекте чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүндө чечмеленген маанисинде ачып көрсөтүлөт. Мындай мамиле укук колдонуу практикасында ченемди конституциялык эмес деп таануунун зарылдыгысыз карама-каршылыктардан арылууга өбөлгө түзөт, муну менен укуктук жөнгө салуунун туруктуулугу камсыздалат.

Жалпысынан 2025-жылы ченемдерди конституциялык эмес деп таануу жөнүндөгү чечимдердин саны азайган. Бул тенденциянын себеби, аныкталган көйгөйлөр көбүнчө ченемдердин мазмуну боюнча конституциялык эместиги менен эмес, алардын бир мааниде эмес колдонулушу менен байланыштуу болгон, ал расмий конституциялык-укуктук чечмелөө аркылуу түзөтүлүүгө жатат. Тиешелүү укуктук позициялар соттор жана башка укук колдонуу органдары үчүн милдеттүү болуп саналат.

Конституциялык соттун укуктук позицияларын конструктивдүү кабыл алуунун көрсөтмөлүү мисалы катары 2025-жылы ишке ашырылган, Кыргыз Республикасынын Президентинин мыйзам чыгаруу демилгесин айтууга болот. 2025-жылдын 19-февралында кабыл алынган жана кол коюлган № 39 “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” конституциялык Мыйзамы ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген талапкерлер үчүн шайлоо күрөөсүнүн өлчөмүн азайтууну карайт. Бул өзгөртүүлөр Конституциялык соттун 2023-жылдын 15-ноябрындагы

Чечиминде билдирилген укуктук позициясы менен шартталган, бул Конституциялык соттун актыларынын мыйзамдардын өнүгүшүнө, теңдик жана басмырлоого жол бербөө принцибин бекемдөөгө реалдуу таасир эткендигин далилдейт.

2022–2025-жылдары иштерди кароонун жыйынтыктары жөнүндө жыйынды маалымат, анын ичинде ченемдик жоболордун Конституцияга ылайык келүүсү же келбестиги жөнүндө маалымат ушул Маалыматка 1-тиркемеде келтирилген.

Отчеттук мезгилде Конституциялык сот тарабынан судьялар коллегиясынын аныктамаларына даттанууларды кароонун жыйынтыктары, мурда кабыл алынган чечимдерди түшүндүрүү, ошондой эле Конституциялык соттун ички ченемдик актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө 13 токтом кабыл алынган.

2. 2025-жылы Конституциялык сот кабыл алган чечимдерге баяндама

2.1. (№ 01-Р) Конституциялык сот 2025-жылдын 29-январындагы өзүнүн Чечими менен “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 44-беренесинин 3-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 15-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 45-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Чечимдин 2-пунктунда Конституциялык сот, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдары “Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 44-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган, алар тарабынан чыгарылган актыларды жокко чыгаруу боюнча ыйгарым укуктарды ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүндө баяндалган укуктук позицияларга ылайык жүзөгө ашырууга укуктуу экендигин көрсөткөн.

Бул Чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишин камсыз кылуучу Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына маалымат үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2025-жылдын 2-апрелиндеги № 4/224 каты менен жөнөтүлгөн.

2.2. (№ 02-Р) 2025-жылдын 11-апрелиндеги Чечиминде Конституциялык сот:

1-пункту менен Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 243, 251, 253-беренелери, “Тергөөчү процесстин катышуучуларын

кылмыш ишинин материалдары менен тааныштыргандан жана алардын өтүнүктөрү чечилгенден кийин айыптоо актысын түзөт” деген сөздөр менен баяндалган 256-беренесинин 1-бөлүгүнүн биринчи абзацынын ченемдик жобосу, 296-беренесинин 6-бөлүгү, 421-беренесинин 2-бөлүгүнүн 3-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын преамбуласына, 1-беренесинин 1-бөлүгүнө, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 59-беренесинин 3-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 100-беренесинин 2,3-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

2-пункту менен Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 403-беренесинин 2-бөлүгү, анын күчү Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 296-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык чыгарылган биринчи инстанциядагы соттун өкүмдөрүнө жайылтылбаган өлчөмдө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

3-пункту менен Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 412-беренесинин 3-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 296-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктуна шилтеме берилген ченемдик жобону өзүнө камтыган өлчөмдө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 1-беренесинин 1-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 100-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп тапкан.

Жогоруда баяндалгандарды эске алып, ушул Чечимдин 4-пункту менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ушул Чечимден келип чыккан тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүү сунушталды.

Бул Чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишин камсыздоочу, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына андан ары кароо үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2025-жылдын 29-апрелиндеги № 4/314 каты менен жөнөтүлдү.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинде кароодо.

2.3. (№ 03-Р) 2025-жылдын 4-июнундагы Чечими менен Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 1, 2-бөлүктөрү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 100-беренесинин 3, 5-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Муну менен бирге ушул Чечимдин 2-пункту менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине колдонуудагы укуктук жөнгө

салууга ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүнөн келип чыгуучу тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүү сунушталган.

Бул Чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишин камсыздоочу, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына андан ары кароо үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2025-жылдын 25-августундагы № 4/588 каты менен жөнөтүлдү.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинде кароодо.

2.4. (№ 04-Р) Конституциялык сот өзүнүн 2025-жылдын 2-июлундагы Чечиминде 2021-жылдын 10-мартындагы “Кылмыш-жаза мыйзамдары чөйрөсүндөгү айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 5-пунктунун “в” пунктчасы Конституциялык соттун ушул Чечиминин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүндө билдирилген конституциялык-укуктук мааниде 2017-жылдагы редакциядагы Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 26-беренесинин 3-бөлүгүн, ошондой эле 2021-жылдагы редакциядагы Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 27-беренесинин 4-бөлүгүн укук колдонуу шартында Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 56-беренесинин 1-2-бөлүктөрүнө, ошондой эле 61-беренесинин 1,2- бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Аталган Чечимдин 2-пункту менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине колдонуудагы укуктук жөнгө салууга ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүнөн келип чыгуучу тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүү сунушталган.

Бул Чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишин камсыздоочу, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына андан ары кароо үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2025-жылдын 28-августундагы № 4/582 каты менен жөнөтүлдү.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинде кароодо.

2.5. (№ 05-Р) Конституциялык сот өзүнүн 2025-жылдын 17-сентябрындагы Чечими менен:

– Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 120-беренеси Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 42-беренесинин 1-бөлүгүнө, 57-беренесинин 1-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө, 100-беренесинин 4-бөлүгүнө карама-каршы келбейт;

– Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 267-беренесинин 5-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1-бөлүгүнө, 100-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Ошондой эле аталган Чечимдин 3-пункту менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине колдонуудагы мыйзамдарга ушул Чечимден келип чыгуучу тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүү сунушталган.

Аталган Чечимдин 4-пункту менен мыйзам чыгаруучу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексине тийиштүү өзгөртүүлөрдү киргизгенге чейин, эгерде бул чараны колдонуу зарылдыгы прокурордун же тергөөчүнүн өтүнүчү боюнча тергөө судьясынын токтому менен, ал эми соттук териштирүү этабында судьянын же соттун токтому менен жокко чыгарылган учурда, айыпталуучуну кызматынан убактылуу четтетүүнү жокко чыгаруу, кылмыш ишин кыскартууда прокурор, тергөөчү, тергөө судьясы, судья жана сот тарабынан аткарылууга тийиш болгон милдеттүү аракет катары каралышы керектиги каралган.

Бул Чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишин камсыздоочу, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына андан ары кароо үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2025-жылдын 13-ноябрындагы № 4/849 каты менен жөнөтүлдү.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинде кароодо.

2.6. (№ 06-Р) Конституциялык сот өзүнүн 2025-жылдын 8-октябрындагы Чечиминде Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 307-беренесинин 2-бөлүгү, 417-беренеси Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 55-беренесине, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 64-беренесине, 100- беренесинин 4, 5-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Аталган Чечим Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына маалымат үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2025-жылдын 18-ноябрындагы № 4/874 каты менен жөнөтүлгөн.

2.7. (№ 07-Р) Конституциялык сот 2025-жылдын 5-ноябрындагы Чечиминде Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 376-беренеси Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 24-беренесинин 2-бөлүгүнө жана 61-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Бул Чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишин камсыздоочу, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына маалымат үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2025-жылдын 29-январындагы № 4/72 каты менен жөнөтүлдү.

2.8 (№ 08-Р) Конституциялык сот 2025-жылдын 3-декабрындагы өз Чечими менен “Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-абзацынын “анын 3 жылы биринчи инстанцияда жана 2 жылы

экинчи инстанцияда” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 37-беренесинин 3-бөлүгүнө, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 94-беренесинин 3-бөлүгүнө жана 95-беренесинин 5-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Аталган Чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин ишин камсыздоочу, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына маалымат үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2026-жылдын 30-мартындагы № 4/259 каты менен жөнөтүлдү.

2.9 (№ 3-01) Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын Президентинин сунуштамасына байланыштуу “Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын долбооруна 2025-жылдын 10-декабрындагы Корутундусунун 1–2-пункттары менен:

- “Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын долбоору Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келбейт;

- “Кыргыз Республикасынын Конституциясына өзгөртүү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын долбоору референдумга коюлушу мүмкүн эмес жана аны кабыл алуу үчүн демилгени ишке ашыруу боюнча бардык жол-жоболор ушул Корутунду күчүнө кирген учурдан тартып токтотулууга жатат деп тапкан.

Аталган Корутунду Кыргыз Республикасынын Президентинин ишин камсыздоочу, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына Конституциялык соттун төрагасынын 2026-жылдын 14-январындагы № 3/21 каты менен жөнөтүлдү.

2.10 (№ 09-Р) Конституциялык сот 2025-жылдын 17-декабрындагы өз Чечиминде Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 95-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 57-беренесинин 1,3 жана 4-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп тапкан.

Ошол эле учурда ушул Чечимдин 2-пункту менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине ушул Чечимдин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүндөгү жоболорго ылайык, колдонуудагы укуктук жөнгө салууга тиешелүү өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүүнү сунуштаган.

Бул Чечим Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясына андан ары кароо үчүн Конституциялык соттун аппаратынын жетекчисинин 2026-жылдын 16-февралындагы № 4/110 каты менен жөнөтүлдү.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинде кароодо.

3. Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдеринин аткарылышынын абалы жөнүндө

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдерин аткаруу Конституциянын үстөмдүгүн камсыз кылуу жана конституциялык мыйзамдуулукту калыбына келтирүү механизминин ажырагыс элементи болуп саналат. Конституциялык соттун актыларынын милдеттүүлүгү укуктук жөнгө салуудагы аныкталган кемчиликтерди формалдуу түрдө жоюуну гана эмес, аларда билдирилген конституциялык-укуктук позицияларды толук баалуу кабылдоону жана ишке ашырууну да болжойт.

Конституциялык соттун чечимдеринин натыйжалуулугу алардын мыйзам жаратуу жана укук колдонуу ишмердүүлүгүнө тийгизген таасири, ченемдик жөнгө салуудагы кемчиликтерди жоюусу менен аныкталат. Бул кемчиликтерге ар кандай укуктук актылардын ортосундагы шайкешсиздик, алардын формулировкаларынын так эместиги, жөнгө салынуучу коомдук мамилелер чөйрөсүнүн туруктуулугуна зыян келтирген колдонуудагы ченемдик актылардын тез-тез өзгөрүшү, ошондой эле мыйзамдарды оңдоодогу жай баракаттык кирет.

Конституциялык сот бул же тигил ченемдерди конституциялуу эмес деп таанууда, анын ичинде алардын мүчүлүштүгүндө, жарандардын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуу жана коргоо максатында өз чечимдеринде бул ченемдерди ишке ашыруу тартибин көрсөткөн, аларды сактоо менен алардын Конституцияга шайкештиги камсыздалышы мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 28-октябрындагы №233 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Регламентинин 81¹-пунктун аткарууда Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги тарабынан берилген маалыматтарды талдоодо актылары Конституциялык соттун кароосунун предмети болгон ченем жаратуу органдарынынын аларды аткаруу боюнча иштерди улантып жаткандыгын көрсөттү.

2024–2025-жылдары Конституциялык соттун судьяларынын Башкы прокуратуранын, Жогорку соттун, Юстиция министрлигинин жана Кыргыз Республикасынын Акыйкатчысынын (Омбудсменинин) өкүлдөрү менен жумушчу жолугушуулары болуп өттү. Жолугушуулардын жүрүшүндө Конституциялык соттун чечимдерин иш жүзүндө аткаруу маселелери, ошондой эле аларды ишке ашыруунун жана мыйзамдык жактан камсыздоонун макулдашылган ыкмаларын иштеп чыгуу талкууланды.

Мындан аркы кызматташуу жана Конституциялык соттун чечимдерин бир түрдүү жана туура чечмеленишин камсыз кылуу максатында 2025-жылдын 28-октябрында соттун имаратында Конституциялык соттун Төрагасынын төрагалыгы астында Президенттин жана Министрлер Кабинетинин, Жогорку Кеңештин, Юстиция министрлигинин Конституциялык соттогу туруктуу өкүлдөрүнүн, ошондой эле Жогорку соттун, Башкы прокуратуранын жана Ички иштер министрлигинин өкүлдөрүнүн катышуусунда кеңешме өткөрүлдү.

Кеңешменин алкагында Конституциялык соттун аппараты тарабынан даярдалган Конституциялык соттун 2025-жылдын 4-июнундагы №03-Р, 2025-жылдын 2-июлундагы №04-Р, 2025-жылдын 17-сентябрындагы №05-Р, 2023-жылдын 3-майындагы №07-Р чечимдерин аткаруу, ошондой эле 2025-жылдын 11-июнундагы №08-П чечимин түшүндүрүү жөнүндө токтом боюнча ченемдик укуктук актылардын долбоорлорунун концепциялары каралды, аларды ишке ашыруу учурдагы мыйзамдарга тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүүнү болжолдойт.

Кеңешменин жыйынтыгында Конституциялык соттун жогоруда аталган чечимдерин аткаруу боюнча жактырылган мыйзамдык сунуштар андан ары белгиленген тартипте жеткире иштеп чыгуу үчүн Юстиция министрлигине жөнөтүлдү. Жалпысынан алганда, Конституциялык соттун чечимдерин аткаруунун учурдагы мыйзамдык механизми өзүнүн функционалдуулугун көрсөтүп, мыйзамдарды Конституцияга ырааттуу түрдө ылайык келтирүүнү камсыздайт. Ошол эле учурда, аткаруу стадиясында узак убакыт бою турган чечимдердин болушу, ошондой эле алардын жарым-жартылай аткарылышы ведомстволор аралык өз ара аракеттенүү механизмдерин андан ары өркүндөтүүнүн, мыйзамдык жооп кайтаруунун акылга сыярлык мөөнөттөрүн сактоонун жана конституциялык көзөмөл органынын чечимдерин ишке ашырууга формалдуу мамиле жасоого жол бербөөнүн зарылдыгын көрсөтүп турат.

2025-жылга карата абал боюнча Конституциялык соттун ар кайсы жылдары кабыл алынган чечимдери аткарылып жатат, бул мыйзамдарды өркүндөтүү процесси уланып жатканын да, Конституциялык соттун укуктук позицияларын өз убагында ишке ашырууда айрым көйгөйлөр бар экенин да көрсөтүп турат. Алсак, Конституциялык соттун 2015-жылдын 27-ноябрындагы “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамынын 22-беренесинин 11-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү чечими аткарылбаган бойдон калууда.

Көрсөтүлгөн Чечимди аткаруу максатында Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги тарабынан “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына өзгөртүү киргизүү тууралуу” конституциялык Мыйзамдын долбоору иштелип чыгып, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2018-жылдын 7-сентябрындагы № 418 токтому менен жактырылган жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине 2018-жылдын 13-сентябрында киргизилген. Ошону менен бирге Парламенттин депутаттарынын позициясын эске алуу менен мыйзам долбоору андан ары жеткире иштеп чыгуу үчүн Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан 2023-жылдын 3-майында кайра чакыртылып алынган. Жооптуу орган болуп Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги аныкталган.

Конституциялык соттун Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча 2022-жылдын 29-июнундагы Чечими жарым-жартылай аткарылган бойдон калууда.

Аны ишке ашыруу максатында Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги тарабынан тиешелүү мыйзам долбоорлору иштелип чыккан, алардын бири Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине киргизилген, бирок кийинчерээк кайра иштеп чыгуу үчүн чакыртып алынган. Кайрадан иштелип чыккан мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан 2023-жылдын 18-сентябрында киргизилип, Парламенттин тармактык комитетинде каралып, Жогорку Кеңеш тарабынан 2023-жылдын 15-ноябрында биринчи окуу стадиясында четке кагылган. Кийин Парламент тарабынан Кыргыз Республикасынын Президенти кол койгон 2025-жылдын 12-февралындагы №37 “Салык салуу чөйрөсүндөгү Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынып, ага ылайык Салык кодексинин 87-беренеси күчүн жоготту деп табылган. Ошол эле учурда талашылып жаткан ченемдин күчүн жоготту деп табылышы жана өлкөдөн чыгып кетүү укугун чектөөнүн жаңы тартибинин киргизилиши Конституциялык соттун чечими толук көлөмдө аткарылган жана соттун Чечиминде салыктык милдеттенмелерди аткарууну камсыз кылуу максатында Кыргыз Республикасынын чегинен чыгып кетүү укугун чектөөгө жол берилгендигине карата билдирилген конституциялык-укуктук мааниде аткарылды деп бир беткей айтууга мүмкүндүк бербейт.

Ошондой эле аткаруу стадиясында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун 2023-жылдын 3-майындагы “Аскер кызматчыларынын жана окуу менен атайын жыйындарга чакырылган аскерге милдеттүүлөрдүн жана аларга теңештирилген адамдардын өмүрүн жана саламаттыгын милдеттүү мамлекеттик камсыздандыруу жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 9-беренесинин 1-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү чечими турат.

Бул Чечимди жүзөгө ашыруу максатында Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги тарабынан “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Мыйзам долбоору иштелип чыккан, ал Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан 2024-жылдын 29-августунда Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине жөнөтүлгөн. Кийинчерээк аталган мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясы тарабынан 2025-жылдын 22-январында жеткире иштеп чыгуу үчүн кайтарылып алынган. Бул Чечимдин аткарылышы Конституциялык соттун 2025-жылдын 2-июлундагы жана 17-сентябрындагы чечимдерин ишке ашыруу менен бириктирилген.

“Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 138-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү 2023-жылдын 23-майындагы Конституциялык соттун чечими аткарылбаган бойдон калууда. Бул Чечимди аткаруу үчүн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши жооптуу, тиешелүү мыйзам долбоору Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин аппаратында даярдоо стадиясында турат.

Конституциялык соттун 2023-жылдын 22-ноябрындагы Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-беренелеринин, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү чечими жарым-жартылай аткарылды.

Мында Конституциялык сот талашылып жаткан ченемдерди Конституцияга карама-каршы келбейт деп таап, ошол эле учурда тиешелүү Тизмени системалуу түрдө кайра карап чыгуу жана актуалдаштыруу зарылдыгын көрсөткөн. Кийинчерээк Министрлер Кабинети тарабынан жаңы Эмгек кодекси жана Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексин колдонууга киргизүү жана “Кыргыз Республикасынын эмгек чөйрөсүндөгү айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Мыйзамы даярдалып, Кыргыз

Республикасынын Президенти 2025-жылдын 23-январында кол койгон. Бирок Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы №158 токтому күчүндө жана жаңы эмгек мыйзамдарынын жоболорун жана азыркы социалдык-экономикалык шарттарды эске алуу менен актуалдаштырууну талап кылат, ушуга байланыштуу Конституциялык соттун чечими толук аткарылды деп эсептелиши мүмкүн эмес.

Ошондой эле Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 397-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча Конституциялык соттун 2025-жылдын 4-июнундагы чечими да аткарууда.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги тарабынан тиешелүү мыйзам долбоору иштелип чыгып, Кыргыз Республикасынын Президентинин Администрациясынын кароосуна 2026-жылдын 28-январында жөнөтүлгөн.

“Кылмыш-жаза мыйзамдары чөйрөсүндөгү айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 5-пунктунун “в” пунктчасынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча Конституциялык соттун 2025-жылдын 2-июлундагы чечими дагы аткаруу стадиясында турат жана Конституциялык соттун 2025-жылдын 3-майындагы жана 17-сентябрындагы чечимдери менен биргеликте ишке ашырылууда.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 120-беренесинин жана айыпталуучуну ээлеген кызмат ордуна убактылуу четтетүүнү жокко чыгаруу тартибине тиешелүү 267-беренесинин 5-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча Конституциялык соттун 2025-жылдын 17-сентябрындагы Чечими аткаруу үчүн Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин кароосунда. Бул Чечимдин аткарылышы да кылмыш-жаза процессуалдык жөнгө салууну өркүндөтүүгө багытталган Конституциялык соттун башка бир катар чечимдерин ишке ашыруу менен бириктирилген.

Мындан тышкары, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 95-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп тапкан Конституциялык соттун 2025-жылдын 17-декабрындагы Чечими аткаруу стадиясында турат. Бул Чечим андан ары аткаруу үчүн Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине жөнөтүлгөн жана ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар тарабынан ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун даярдоо стадиясында.

Жалпысынан алганда Конституциялык соттун чечимдеринин аткарылышына талдоо жүргүзүү конституциялык көзөмөл органынын укуктук позицияларын ишке ашыруу маселелери боюнча Конституциялык соттун, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин жана башка мамлекеттик органдардын ортосундагы өз ара аракеттенүүдө оң динамика бар экендигин көрсөтүп турат. Ошол эле учурда айрым чечимдерди узакка аткаруу же жарым-жартылай аткаруу учурларынын сакталышы мыйзамдык чара көрүүнүн механизмдерин андан ары өркүндөтүүнүн, ченемдик жөнгө салууну өз убагында актуалдаштырууну камсыз кылуунун жана мыйзам жаратуу менен укук колдонуу ишмердүүлүгүндө Конституциялык соттун чечимдеринин конституциялык-укуктук маанисин кыйла ырааттуу эсепке алуунун зарылдыгын көрсөтөт.

Жүргүзүлгөн талдоо көрсөткөндөй, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту мыйзам чыгаруучу жана укук колдонуу органдары үчүн табылган карама-каршылыктарды жана укуктук аныксыздыкты жоюунун конституциялык жактан жол берилген жолдорун аныктоо менен укуктук жөнгө салуудагы боштуктарды жана кемчиликтерди четтетүүнүн Конституцияда жана мыйзамда каралган укуктук механизмдерин ырааттуу пайдаланат.

Талдоонун жыйынтыгына ылайык, Конституциялык соттун 10 чечими аткарылбаган бойдон калууда же аткаруунун ар кандай баскычтарында турат. Алардын ичинен:

- 7 чечим Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинде аткарууда;

- Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин өндүрүшүндө турган 2 чечим жарым-жартылай аткарылган (2022-жылдын 29-июнундагы жана 2023-жылдын 22-ноябрындагы чечимдери);

- 1 чечим Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин аппаратында жеткире иштелип чыгуу стадиясында турат.

Ушул Маалыматка 2-тиркемеде Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдерин аткаруу үчүн 2025-жылы кабыл алынган мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын тизмеси келтирилген. Отчеттук мезгилде Конституциялык соттун укуктук позицияларын ишке ашырууга багытталган 8 мыйзам кабыл алынган.

Жалпысынан алганда келтирилген маалыматтар Конституциялык соттун чечимдерин аткарууну камсыз кылуунун мыйзамдар менен белгиленген механизми туруктуу иштеп жаткандыгын жана Конституциялык сот тарабынан аныкталган укуктук жөнгө салуунун боштуктарын жана кемчиликтерин өз

убагында четтетүүгө, ошондой эле мыйзамдарды Конституцияга жана Конституциялык соттун чечимдеринде көрсөтүлгөн укуктук позицияларга ылайык келтирүүгө олуттуу деңгээлде өбөлгө түзөрүн айгинелейт.

Бул процессте Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине өзгөчө роль таандык, ал Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 28-октябрындагы № 233 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Регламентинин 81-пунктуна, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 5-мартындагы № 78 “Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин маселелери жөнүндө” токтомуна ылайык, Конституциялык соттун чечимдерин аткаруу үчүн кабыл алынуучу ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун даярдоо үчүн зарыл болгон маалыматтарды чогултууну, жалпылоону, талдоону жана баалоону жүзөгө ашырат.

Муну менен бирге, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин тиешелүү мыйзам долбоорлорун илгерилетүү, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин аларды кароо боюнча ишиндеги оң динамикага карабастан, Конституциялык соттун чечимдерин аткаруунун акылга сыярлык мөөнөттөрүн сактоо маселеси мыйзам чыгаруу жана аткаруу бийлик органдары тараптан жогорулатылган көңүл бурууну талап кылат.

Конституциялык соттун айрым чечимдерин узакка созулуп аткарылышы негиздүү тынчсызданууну жаратууда. Атап айтканда, Конституциялык соттун 2015-жылдын 27-ноябрындагы “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 22-беренесинин 11-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иши боюнча чечими узак убакыт бою аткарылбай келүүдө.

Ошентип, 2025-жылы Кыргыз Республикасындагы конституциялык мыйзамдуулуктун абалына жүргүзүлгөн талдоо Конституциянын үстөмдүгүн камсыз кылуунун, коомдук бийликтин тең салмактуулугун сактоонун, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин коргоонун негизги механизми катары конституциялык көзөмөлдүн ролунун мындан ары да чыңдалып жаткандыгын күбөлөндүрөт. Конституциялык соттун практикасы көрсөткөндөй, конституциялык юстициянын өнүгүүсүнүн азыркы этабы ченемдик жоболорду конституциялык эмес деп таануудан алардын конституциялык-укуктук маанисин аныктоого, ырааттуу жана конституциялык багыттагы укук колдонууну камсыз кылуу жагына басым жасалып жаткандыгы менен мүнөздөлөт.

Каралган иштердин талдоосу келип чыккан конституциялык-укуктук проблемалардын негизги бөлүгү Конституциянын ченемдик жоболорунун түздөн-түз карама-каршылыгынан эмес, мыйзам чыгаруу техникасынын жетишсиз сапаты, укуктук аныксыздыктын, жөнгө салуудагы боштуктардын болушу жана аларды колдонуунун бирдиктүү практикасынын жоктугу менен шартталган деп тыянак жасоого мүмкүндүк берет. Бул тенденция өзгөчө 2025-жылы каралган иштердин көпчүлүгүнүн предмети болуп калган кылмыш-жаза жана кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдары чөйрөсүндө айкын көрүндү.

Бийликтин мыйзам чыгаруу бутагы үчүн Конституциялык сот тарабынан аныкталган көйгөйлөр мыйзам чыгаруу ишмердүүлүгүнүн сапатын жогорулатуу, мыйзам долбоорлорун иштеп чыгууда системалуу жана концептуалдык мамилени күчөтүү, ошондой эле кабыл алынган актыларга толук конституциялык-укуктук экспертиза жүргүзүү зарылдыгын көрсөтөт. Конституциялык соттун чечимдерин аткаруу тажрыйбасы көрсөткөндөй, мыйзамдардагы аныкталган кемчиликтерди кийинки четтетүү көбүнчө макулдашуунун узак мөөнөттөрү жана мыйзам долбоорлорун кайра иштеп чыгуу менен татаалдашат. Конституциялык соттун бир нече жылдан бери аткарылбай келе жаткан чечимдеринин болушу конституциялык көзөмөл органынын актыларын аткаруунун парламенттик жол-жоболорун өркүндөтүү, анын ичинде мыйзамдык чара көрүүнүн акылга сыярлык мөөнөттөрүн белгилөө жана тиешелүү мыйзам долбоорлорун мыйзамдарда каралган тездетип кароо механизмдерин кыйла активдүү пайдалануу зарылдыгын көрсөтөт.

Бийликтин аткаруу бутагы үчүн конституциялык контролдоонун натыйжалары ченемдик укуктук актылардын долбоорлорун сапаттуу укуктук даярдоонун маанилүүлүгүнүн өсүп жаткандыгын жана алардын конституциялык туруктуулугуна үзгүлтүксүз мониторинг жүргүзүүнүн зарылдыгы жөнүндө күбөлөндүрөт. Бул процессте Конституциялык соттун чечимдеринин аткарылышын координациялоону жана тиешелүү мыйзам долбоорлорун коштоону камсыз кылуучу орган катары Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги өзгөчө ролду ойнойт. Ошол эле учурда, талдоо көрсөткөндөй, Конституциялык соттун айрым чечимдери узак убакыт бою аткарылуу стадиясында турат, бул конституциялык мыйзамдуулукту калыбына келтирүү механизминин натыйжалуулугун төмөндөтөт жана укуктук аныксыздыктын сакталышынын тобокелдигин жаратат.

Конституциялык соттун чечимдерин аткаруу айрым учурларда формалдуу мүнөздө болуп, чечимдердин жүйөлөштүрүүчү бөлүгүндө билдирилген конституциялык-укуктук маани толук эсепке алынбастан, айрым

ченемдерди күчүн жоготту деп табуу же жаңы актылардын кабыл алуу менен чектелген жагдайдын орун алышы да олуттуу мааниге ээ. Мындай практика бардык ченем жаратуу субъекттери тарабынан Конституциялык соттун укуктук позицияларын кыйла терең кабылдоонун жана анын актыларын аткарууга формалдуу мамиле жасоодон баш тартуунун зарылдыгы жөнүндө айгинелейт.

Соттук жана башка укук колдонуу практикасы үчүн Конституциялык сот аныктаган ченемдердин конституциялык-укуктук маанисин милдеттүү эсепке алууну камсыз кылуу негизги мааниге ээ болот. Чечимдердин кыйла бөлүгү ченемдерди конституциялык шартталган чечмелөөгө негизделген шарттарда, дал ушул укук колдонуучу конституциялык мыйзамдуулукту ишке ашыруунун түздөн-түз субъектиси болуп калат. Бул соттордон, укук коргоо органдарынан жана башка мамлекеттик органдардан мыйзамды формалдуу колдонууну гана эмес, Конституциялык соттун укуктук позицияларын эске алуу менен аны конституциялык багытта түшүнүүнү да талап кылат.

Конституциялык соттун түздөн-түз күчкө ээ жана ченемдик мүнөздөгү чечимдеринин укуктук табияты өзгөчө мааниге ээ. Мыйзамдарга өз убагында өзгөртүүлөр киргизилбеген учурда, дал ушул Конституциялык соттун чечимдери жана Конституциянын жоболору соттор жана мамлекеттик бийликтин башка органдары тарабынан түздөн-түз колдонулууга тийиш. Мындай укуктук позицияларды этибарга албоо же толук кабылдабоо укуктук аныктык, мыйзам алдында бирдейлик жана соттук практиканын бир түрдүүлүк принциптеринин бузулушуна алып келүүгө жөндөмдүү.

Жалпысынан 2025-жылы Кыргыз Республикасындагы конституциялык мыйзамдуулуктун абалы туруктуу жана ырааттуу өнүгүп жатат деп баалоого болот. Ошол эле учурда Конституциялык соттун ишинин натыйжалары ченем жаратуу ишмердигинин сапатын андан ары жогорулатуунун, Конституциялык соттун чечимдерин аткарууда ведомстволор аралык өз ара аракеттенүү механизмдерин бекемдөөнүн, мамлекеттик органдардын конституциялык маданиятынын деңгээлин жогорулатуунун жана конституциялык багыттагы укук колдонуунун туруктуу практикасын калыптандыруунун зарылдыгы жөнүндө күбөлөндүрөт. Бийликтин мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бутактарынын макулдашылган иштөө шартында гана Конституциянын толук үстөмдүгүн жана укуктук мамлекеттин туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылууга болот.

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун
2026-жылдын 25-майындагы токтомуна
1-тиркеме

**Ченемдик жоболорду Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы
келбейт (карама-каршы келет) деп таануу**

Жыл	Конс титу- ция- лык сот- Тун акты лары нын (че- чим- дери нин- жана кору- тунду лары нын	КР Конс- ти- туция- сы- нын ченем дерин чечме- лөө	КР Консти- туция- сына өзгөр- түүлөр жөнүндө мыйзам долбоо- руна корутун ду	Ченемди КР Консти- туция- сына карама- каршы келбейт деп таануу жөнүндө резолю- ция	Ченемди КР Конституция - лык сотунун жүйөлөштү- рүүчү бөлүгүндө баяндалган укуктук мааниде Конституция- га карама-каршы келбейт деп таануу жөнүндө резолюция	Ченемди КР Конституция сына карама- каршы келет, жарым- жартылай карама-каршы келет же шайкеш келбейт деп таануу жөнүндө резолюция	Укуктук жөнгө салуу зарылдыгы жөнүндө буюртма же милдеттүү колдонуу катары каралышы керек	Соттун чечимин түшүндү- рүү менен токтом	Соттун чечи- мин кайра кароо
-----	---	---	--	--	---	---	--	--	--

	жал- пы саны								
2022	10	-		6		3	8	-	-
2023	20	1		7		15	19	-	1
2024	11	-		7		2	3	-	-
2025	10	-	1	10	1	-	5	2	-

Эскертүү: актылардын жалпы саны (анын ичинде чечимдер) ченемдерди конституциялык (конституциялык эмес) деп таануунун жыйынтыктары менен дал келбеши мүмкүн, анткени бир актыда (чечимдерди кошо алганда) бир нече резолюциялар камтылышы мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын
Конституциялык сотунун
2026-жылдын 25-майындагы токтомуна
2-тиркеме

**Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдерин
аткаруу үчүн 2025-жылы кабыл алынган мыйзамдардын жана башка
ченемдик укуктук актылардын тизмеси**

№№ к/м	Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдери	Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечимдерин аткаруу үчүн кабыл алынган мыйзам же башка ЧУА	Эскертүү
1	2016-жылдын 2- ноябрындагы жаран Асанбек Камчынын кызыкчылыгын көздөгөн С.М.Манукяндын кайрылуусуна байланыштуу “Уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 15- беренесинин 5- бөлүгүнүн, 21- беренесинин 3,5,7- бөлүктөрүнүн, 22- беренесинин 1- бөлүгүнүн 1-5- пункттарынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечими	2025-жылдын 23- июнунда № 125 “Уюшкан кылмыштуулукка каршы аракеттенүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынды	-
2	2022-жылдын 29- июнундагы Жалал-Абад шаардык сотунун судьялары А. Калмамат уулунун жана	2025-жылдын 12- февралындагы № 37 “Кыргыз Республикасынын салык салуу	Бирок, талашылып жаткан ченемдин күчүн жоготту деп таанылышы жана өлкөдөн тышкары

	А.А.Апысованын суроо-талабына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Салык кодексинин 87-беренесинин 1,2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечими	чөйрөсүндөгү айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” <i>Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынды,</i> Салык кодексинин 87-беренеси күчүн жоготту деп табууга берилди	чыгуу укугун чектөөнүн жаңы жол-жобосунун киргизилиши, ар бир адамдын салыктарды жана жыйымдарды төлөө милдетин аткаруусун камсыз кылуу зарылдыгына байланыштуу, Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары чыгуу укугун сот тартибинде чектөөгө конституциялык-укуктук баа берүү контекстинде Конституциялык соттун чечими толук аткарылган деп бир беткей айтууга мүмкүндүк бербейт.
3	2023-жылдын 7-июнундагы “Бир Дүйнө – Кыргызстан” укук коргоо кыймылы” КБнын кайрылуусуна байланыштуу “Коммерциялык эмес уюмдар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 17-беренесинин 2,3-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечими.	“Айрым коммерциялык эмес уюмдардын отчеттуулук маселелери боюнча Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” <i>Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынган</i> (ЖК - 24.09.25).	-

4	2023-жылдын 15-ноябрындагы Ж.Ж.Кадыровдун кайрылуусуна байланыштуу “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” конституциялык Мыйзамдын 60 1-беренесинин 3-бөлүгүнүн экинчи сүйлөмүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечими	Кыргыз Республикасынын Президентинин демилгеси боюнча 2025-жылдын 19-февралындагы № 39 “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы кабыл алынды	-
5	2023-жылдын 22-ноябрындагы К.А.Тусучеванын кызыкчылыгын көздөгөн А.М. Осмоналиеванын кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 218 жана 303-беренелеринин, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы № 158 “Аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган эмгек	Эмгек кодекси жана 2025-жылдын 23-январындагы №23 жана №24 “Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексин колдонууга киргизүү жана Кыргыз Республикасынын эмгек чөйрөсүндөгү айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Мыйзамы кабыл алынды. Алар жогоруда аталган Мыйзамда белгиленген тартинте күчүнө кирди.	Бирок, жаңы Эмгек кодексинин, анын ичинде 18 жашка чейинки адамдардын жана аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салган жумуштарга тиешелүү 139-берененин кабыл алынышы Конституциялык соттун чечими толук аткарылды деп бир беткей айтууга мүмкүндүк бербейт, анткени анда көрсөтүлгөн

	шарттары зыяндуу жана (же) коркунучтуу өндүрүштөрдүн, жумуштардын, кесиптердин жана кызматтардын тизмелери жөнүндө” токтомунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечими		Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 24-мартындагы №158 токтому дагы эле күчүндө жана жаңыртылышы керек.
6	2023-жылдын 27-декабрындагы А.В. Москаленконун, “Канцлер” ЖЧКнын кызыкчылыгын көздөгөн И.В. Плахутиндин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 373-беренесинин 1-бөлүгүнүн, 375-беренесинин 1-бөлүгүнүн тиешелүү түрдө “иштин маңызы боюнча чыгарылган” жана “иштин маңызы боюнча” деген сөздөр менен баяндалган ченемдик жоболорунун конституциялуулугун текшерүү, ошондой эле “Мамыр” АКнын кызыкчылыгын көздөгөн Э.С. Адыловдун	2025-жылдын 11-январындагы № 3 “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына (Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексине, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине) өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынды	-

	кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Административдик- процесстик кодексинин 267-беренесинин 2- бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечими		
7	2024-жылдын 6- мартындагы айрым жарандардын жана Бишкек шаарынын мэриясынын кайрылууларына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Административдик процесстик кодексинин 110-беренесинин 8- бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечими	2025-жылдын 28- февралындагы № 48 “Кыргыз Республикасынын Административдик процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынды.	-
8	2024-жылдын 13- ноябрындагы Н.Д. Молдогазиевдин кайрылуусуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 129- беренесинин 7- пунктунун жана 131- беренесинин 2- бөлүгүнүн 3-пунктунун конституциялуулугун текшерүү иш боюнча чечими.	2025-жылдын 31- июлундагы № 182 “Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынды	-

